

УДК: 373.2(477.41)(09)(043.3)

Венгловська Олена Анатоліївна

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки і психології Педагогічного інституту

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

o.venhlovska@kubg.edu.ua

ВНЕСОК ПЕДАГОГІВ-ПРАКТИКІВ У РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ КИЇВЩИНИ (1958–1972 рр. ХХ ст.)

Анотація. У статті подано результати історико-педагогічних пошуків щодо внеску педагогів-практиків у розвиток дошкільного виховання Київщини в 1958-1972 рр. ХХ ст. З'ясовано, що в означених географічних і хронологічних межах у дошкільних закладах напрацьовано значний досвід роботи з розумового, морального, естетичного, трудового виховання, із підготовки дітей до навчання в школі. Фаховий інтерес складає матеріал про зміст і форми поширення перспективного педагогічного досвіду, що не втратив свою значущість у наш час.

Ключові слова: передовий педагогічний досвід; дошкільне виховання; педагогіки-практики; напрями виховання дітей дошкільного віку; форми поширення передового педагогічного досвіду.

Постановка проблеми. Виклики ХХІ століття зумовлюють оновлення стратегій, змісту, форм, методів дошкільної освіти, актуалізують необхідність проведення ретроспективного аналізу внеску педагогів-практиків у розвиток дошкільного виховання Київщини у 1958–1972-му рр. ХХ ст. У визначених хронологічних та географічних межах дослідження у дошкільному вихованні було напрацьовано значний педагогічний досвід. Колективи дошкільних закладів Київщини та окремі педагоги брали участь в експериментальній діяльності, були передовими з окремих питань навчання і виховання дітей дошкільного віку, демонстрували новаторські здобутки на республіканському та всесоюзному рівнях.

Аналіз наукових досліджень. Студіювання історико-педагогічних джерел дало можливість з'ясувати, що підходи до розвитку передового педагогічного досвіду висвітлено у дослідженнях Н. Дічек [7, 40–44], особливості функціонування навчально-виховних закладів в Україні, у яких реалізовувались оригінальні методики навчання розкриваються у працях Н. Антонєць, Л. Березівської, В. Курила, О. Сухомлинської та ін. [14], Г. Іванюк [10, 24–28]. Окремі напрями навчально-виховної роботи передових вихователів дитячих садків

України в досліджуваний період висвітлено у публікаціях С. Дітковської [6], І. Улюкаєвої [19].

Формулювання мети статті. На основі вивчення матеріалів із фондів ЦДАВО України, Державного архіву м. Києва, Державного архіву Київської області, матеріалів фахового журналу «Дошкільне виховання», описів передового педагогічного досвіду з'ясувати внесок педагогів-практиків у розвиток дошкільного виховання Київщини у 1958–1972-му рр. ХХ ст. з метою виявлення та адаптації кращих здобутків у практику сучасних дошкільних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Студіювання історико-педагогічних джерел, матеріалів із фондів архівів дало можливість з'ясувати, що протягом другої половини 50-х–72-му рр. ХХ ст. у дошкільному вихованні Київщини відчутним було посилення зв'язку педагогічної науки з практикою, на теоретичному та практичному рівнях відбувався пошук шляхів зміцнення зв'язку дошкільного виховання з життям.

Лібералізація суспільного життя на початку 60-х рр. ХХ ст. позитивно вплинула на розвиток педагогічного досвіду у практиці дошкільних закладів. Так, у дошкільних закладах Київщини було впроваджено експеримент із навчання дітей старшого дошкільного віку іноземної розмовної мови [21, арк. 77]. Перебіг експерименту відбувався відповідно до прийнятої Радою Міністрів СРСР (від 27.05.1961 р. № 468) та Радою Міністрів Української РСР (від 11.07.1961 р. № 980) Постанови «Про поліпшення вивчення іноземних мов» [22, арк. 10]. Передбачалося розширити мережу дошкільних закладів, у яких діти вивчали б іноземні мови, розробити необхідний нормативний та програмово-методичний супровід.

Науковий супровід забезпечували Республіканський науково-методичний кабінет, відділ методики мови Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, кафедри іноземних мов педагогічних інститутів, що розробили Тимчасове положення про самооплатні групи з вивчення іноземних мов у дитячих садках УРСР [8, 138–141], проект програми з англійської, французької, німецької мов для першого та другого років навчання [8, 142–158], уклали збірник «На допомогу вихователів дитячого садка в навчанні дітей англійської розмовної мови» [22, арк.

11]. У вивченні розмовної іноземної мови був відчутним принцип наступності. На Київщині вивчення дітьми розмовної іноземної мови відбувалось у п'яти дошкільних закладах: №3, №8 (м. Біла Церква), №1 (м. Бровари), №1 (м. Переяслав-Хмельницький), відомчому дошкільному закладі Укрнафтобуду (с. Ново-Тарасівка) [5, арк. 11]. Їх обрання зумовлювалося тим, що в школах цієї місцевості діти починали вивчати іноземну мову з першого класу. Співпраця науки і практики позитивно впливала на підвищення якісних показників у навчально-виховній роботі дошкільних закладів Київщини.

Характерною особливістю розвитку дошкільного виховання в другій половині ХХ століття було узагальнення, вивчення та поширення передового педагогічного досвіду вихователів дошкільних закладів Київщини. Досвід зазвичай охоплював досягнення педагогічних колективів дитячих садків Київщини у навчально-виховній роботі з естетичного виховання, розвитку мовлення дітей дошкільного віку, підготовки дітей до навчання в школі, використання в навчально-виховній роботі з дітьми технічних засобів навчання, музичного виховання.

Вагомою була участь дошкільних закладів Київщини в роботі Виставки досягнень народного господарства СРСР, на якій презентувався кращий досвід роботи дошкільних закладів. Його було високо оцінено на союзному рівні і відзначено нагородами. Так, у 1961 році першу премію серед дошкільних установ країни, що експонувалися на Виставці досягнень народного господарства СРСР, було присуджено дитячому садку №1 «Орлятко» заводу «Арсенал» м. Києва [21, арк. 76]. Дошкільні заклади №326, №433 м. Києва демонстрували матеріали з морального виховання дітей дошкільного віку [23, арк. 3].

У 1970-х рр. провідною темою виставки була підготовка дитини до навчання у школі. Цей досвід роботи на Виставці досягнень народного господарства СРСР презентували дошкільний заклад №23 м. Києва, дошкільний заклад колгоспу ім. Куйбишева с. Кривошійці Сквирського району Київської області [24, арк. 2]. Крім того, дошкільні заклади організовували й інші форми популяризації передового досвіду, однією з яких була виставка-огляд «Сучасні вимоги до обладнання дошкільних закладів і оформлення майданчиків» [25, арк. 18].

Зауважимо, що в 60-х рр. на ВДНГ СРСР з усіх дошкільних закладів УРСР найчастіше демонструвався досвід роботи саме київських дошкільних закладів: №1 «Орлятко» заводу «Арсенал», №33, №61, №69, №107, №115 [12, 5]. Висвітлювались особливості переважно естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами музики (дошкільний заклад №107), навчання дітей творчому розповіданню, грамоти (дошкільний заклад №33) [12, 6–7].

Позитивною була практика з обміну передовим педагогічним досвідом на щорічних міських та обласних науково-практичних конференціях, під час яких освітяни Київщини обмінювалися своїм досвідом роботи з дітьми дошкільного віку, обговорювали актуальні проблеми дошкільного виховання, пропонували шляхи їх вирішення. За сприяння Київського міського та обласного відділів освіти матеріали науково-практичних конференцій узагальнювались і видавались у вигляді брошур, збірників, посібників, що сприяло поширенню досвіду роботи серед освітян за межами м. Києва та області.

Так, за результатами IV науково-практичної конференції дошкільних працівників Києва та за сприяння Київського міського відділу освіти, Київського міського інституту вдосконалення вчителів було видано збірку «Із досвіду роботи дитячих садків Києва» [9], у якій розглядалися проблеми морального і трудового виховання дітей дошкільного віку. Київські вихователі розповідали про цікаві знахідки, досвід роботи, шляхи вирішення актуальних проблем. Наприклад, тему «Виховання почуття дружби і товариських взаємин дітей молодшої групи» [9, 3–14] розкрила вихователь дитячого садка №32 Є. Павлова, «Виховання у дітей молодшої групи самостійності в самообслуговуванні» [9, 14–22] – вихователь дитячого садка №115 В. Заглядимова, «Виховання у дітей ввічливості та поваги до старших» [9, 22–33] – вихователь дитячого садка №62 Б. Зобніна, «Вплив художньої літератури на формування деяких моральних якостей у дітей» [9, 85–96].

Актуальними були питання трудового виховання дітей. У доповідях під час науково-практичної конференції порушувалися такі питання, як «Самообслуговування як засіб виховання любові до праці у дітей середньої групи» (вихователь дитячого садка №61 В. Шутенко) [9, 33–41], «Виховання трудових

навичок та свідомого ставлення до праці у дітей старшої групи» (вихователь дитячого садка №53 М. Прокопенко) [9, 41–54], «Чергування як засіб організації дитячого колективу» (вихователь дитячого садка №88 Т. Безпрозванна) [9, 54–64] та ін.

Досвід роботи освітян столиці з естетичного виховання обговорювали на Сьомій міській науково-практичній конференції працівників дошкільних установ 19–20 квітня 1961 року [20, 24]. Доповіді з питань естетичного виховання дітей дошкільного віку виголошували провідні фахівці Українського науково-дослідного інституту педагогіки, представники республіканського кабінету дошкільного виховання Міністерства освіти УРСР, науковці Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького. Теоретичні аспекти естетичного виховання дітей розкрили в своїх доповідях А. Сидоренко, вихователь дитячого садка №33, М. Івашиніна, вихователь дитячого садка №107, Б. Дролова, вихователь дитячого садка №62, Д. Мацуї, вихователь дитячого садка №20 [20, 24].

1963 року в м. Києві було проведено науково-практичну конференцію провідною темою якої стало питання щодо особливостей навчання дітей рідної мови відповідно до завдань «Програми виховання дітей у дитячому садку» (1962) [11, 47]. На конференції обговорювали теоретичні підходи до розвитку мовлення дітей, особливу увагу звертаючи на розвиток мовлення саме дітей молодшого дошкільного віку. Практичні результати вихователів дитячих садків м. Києва (№33, №61, №69, №311, №115) сприяли розкриттю особливостей збагачення словника дітей, формування їх звукової культури в процесі різних форм роботи. Особлива увага надавалась ігровій і трудовій діяльності [11, 47].

На етапі пошуку шляхів зміцнення зв'язку дошкільного виховання з життям (1958–1972) набули поширення громадські огляди дитячих садків Київщини. Вони були однією з форм виявлення та поширення передового досвіду роботи окремих вихователів або дошкільних закладів загалом.

Так, завідувач Київським обласним відділом освіти Т. Шашло в статті «Перші підсумки виконання постанови партії та уряду про дальший розвиток дошкільного виховання» (1960) [26, 5–20] акцентував увагу на результатах проведення

громадського огляду в дошкільних закладах Київській області. У перебігу вивчення роботи дошкільних закладів були виокремлені ті, досвід яких поширювали в освітньому просторі м. Києва та УРСР. Серед них були дитячий садок №1 м. Переяслав-Хмельницького (Л. Сафонова), №3 м. Білої Церкви (Т. Дзязько), №2 м. Василькова (М. Щєбітченко), дитячі садки Старинського цукрозаводу (Д. Харченко) та Фастівського заводу «Червоний Жовтень» (Г. Савченко). Досягнення вихователів названих дошкільних закладів полягали у фізичному, моральному та трудовому вихованні дітей, організації і проведенні занять [26, 5-6].

Упродовж 1958–1960-х рр. у дошкільних закладах (№ 212 та №4/70) м. Києва здійснювалось експериментальне навчання дітей шестирічного віку грамоті [15, 2–13]. Під час дослідження було з'ясовано, що діти цього віку в процесі систематичної роботи здатні вивчити алфавіт, читати невеликі тексти, засвоювати елементи грамоти [15, 2–13]. Матеріали річних звітів Київського міського відділу освіти свідчать, що дошкільні заклади міста у 1960–1961 н.р. працювали над естетичним вихованням дітей [20, арк. 24].

З метою поширення передового досвіду у 60–70-х рр. ХХ ст. у фаховому журналі «Дошкільне виховання» було започатковано рубрики «Відмінники дошкільної справи» та «Практика виховання і навчання. Досвід – Експонент ВДНГ УРСР», у яких презентувались досягнення та досвід передових вихователів дитячих садків УРСР та м. Києва і області. Вивчення публікацій журналу за досліджуваний період дав можливість з'ясувати, що на його сторінках висвітлювався досвід роботи дошкільних навчальних закладів Київщини, завідувачі та вихователі яких досягли найкращих результатів у вихованні дітей дошкільного віку. Так, значних досягнень у роботі з музичного виховання дітей дошкільного віку набула Н. Кукловська, музичний керівник дитячого садка №1 «Орлятко» заводу «Арсенал» [1, 46]. Досвід її роботи поширювався не лише на теренах Київщини, а й в інших містах УРСР та СРСР. Про свої досягнення педагог розповідала на науково-практичних конференціях, методичних об'єднаннях музичних керівників, на сторінках журналу «Дошкільне виховання». У 1962 році

досвід роботи Н. Кукловської із слухання музики на музичних заняттях, організації дитячих концертів експонувався на Виставці досягнень народного господарства СРСР. Педагог представила авторські оповідання, сюжет яких супроводжувався танцями і піснями [1, 46]. Педагогічна діяльність Н. Кукловської вплинула на подальший розвиток теорії і практики музичного виховання дітей у дитячому садку. В її доробку були книжки, методичні посібники, статті з питань музичного виховання дітей дошкільного віку.

Елементи передового педагогічного досвіду дошкільних закладів Київщини трансформувалися в програмово-методичному забезпеченні дошкільного виховання. Дошкільні заклади Київщини, що отримали статус базових та експериментальних слугували експериментальними майданчиками для апробації програм виховання дітей дошкільного віку, тут проводились експериментальні дослідження з удосконалення навчально-виховного процесу.

Заслуговує на увагу дитячий садок №1 «Орлятко» заводу «Арсенал», у якому здійснювалась експериментальна робота. Матеріали із фондів архіву дошкільного навчального закладу засвідчують високу оцінку держави багаторічного досвіду роботи цього колективу: Дипломом другого ступеня (1961), Дипломом III ступеня (1974), одна велика срібна, три малі срібні і три бронзові медалі (1961) на Виставці досягнень народного господарства СРСР, Почесна грамота заводу «Арсенал» (1964) та ін. [17].

Цей дошкільний заклад становив базу для наукових досліджень Українського науково-дослідного інституту педагогіки. Неодноразово працівники Київського міського інституту вдосконалення кваліфікації вчителів вивчали досвід роботи вихователів та висвітлювали його на сторінках журналу «Дошкільне виховання». Дитячий садок був базовим для підвищення кваліфікації педагогів дитячих садків м. Києва та області.

Вагомий внесок у розвиток дошкільного виховання в м. Києві та Україні належить Петраківській Юлії Федорівні, заслуженому вчителю Української РСР, першому завідувачу дитячого садка №1 «Орлятко» заводу «Арсенал» [18]. За час педагогічної діяльності (43 роки) вона розробила унікальну систему роботи

дошкільного закладу, досвід якого був відомий не лише освітянам Радянського Союзу, а й педагогам Ірану, Греції, Сполучених Штатів Америки [18, 12]. Його було узагальнено та висвітлено в наукових працях. Так, Т. Губенко («Дитячий садок заводу «Арсенал», 1948) [4] розкриває історію створення дитячого садка, особливості його роботи в роки Великої Вітчизняної війни, особливості організації навчально-виховної роботи з дітьми в повоєнний період [4]. У 1967 році вийшла друком праця М. Самсонової «Орленок» рапортуєт Октябрю (О детском саде №1 «Орленок» завода «Арсенал» им. В.И. Ленина, г. Киев)» [18], в якій розкрито здобутки педагогів дитячого садка: завідувача Ю. Петраківської, вихователя-методиста В. Годіної, музичного керівника Н. Кукловської, вихователів А. Беленької, М. Ісаєвої, С. Зарецької, О. Тимошко, Д. Рейнтерберг [18].

Високих показників у навчально-виховній роботі з дітьми дошкільного віку тут досягали завдяки колективним зусиллям. Передусім велика увага зверталася на створення належної матеріально-технічної бази (кімнати для ігор та занять, спальні, їдальня, зали для музичних та фізкультурних занять). Територія дитячого садка була облаштована фонтаном, альтанками, ігровими майданчиками. Колектив закладу, батьки вихованців, адміністрація та робітники заводу «Арсенал» створили необхідне розвивальне середовище дитячого садка, сформували імідж та традиції закладу [4]. Зміст роботи відповідав меті навчально-виховного процесу в дитячому садку – розумове, фізичне, моральне, трудове, естетичне виховання дітей; формування культурно-гігієнічних навичок та культури поведінки. Так, фізичне виховання було спрямоване на загартування дитячого організму завдяки ходьбі босоніж, сонячним та повітряним ваннам, обливанню водою, прогулянкам на свіжому повітрі протягом усього року, ранковій гімнастиці та гімнастиці після сну [4].

Моральне виховання і розумовий розвиток здійснювалися в ігровій діяльності, у процесі занять, повсякденному житті. Беручи участь у різних іграх (дидактичні, сюжетно-рольові, творчі), діти набували знань про явища навколишнього життя, працю дорослих, взаємозв'язки в природному середовищі [4]. У повсякденному житті вихователі пропонували дітям різні форми роботи: ігри, праця в природі,

читання художніх творів, участь у театралізованих заходах, святах та розвагах. Завдяки їм діти закріплювали отримані знання, училися взаємодіяти, виявляючи самостійність та працелюбність.

Одним із стратегічних завдань діяльності дитячих садків протягом 60–70-х рр. була підготовка дитини до школи. «Програма виховання в дитячому садку» (1962, 1966, 1971) передбачала підготовку дитини до навчання у школі. Це питання неодноразово вивчалось працівниками Міністерства освіти УРСР, досвід роботи колективів дитячих садків із дітьми сьомого року життя узагальнювався і поширювався по всій території України.

Так, у журналі «Дошкільне виховання» (№ 3, 1966 рік) [16, 47–48] було розміщено інформацію про досвід роботи підготовчих до школи груп дитячих садків м. Києва. Йшлося про навчання дітей сьомого року життя та готовності вихователів втілити цю програму в життя. Наголошувалося, що працівники кабінету дошкільного виховання Київського міського інституту вдосконалення вчителів та міський відділ освіти організували і провели кілька заходів для вихователів підготовчих груп: курси, семінари, педагогічні читання, відвідування вихователями уроків учителів перших класів. Зазначалося, що у процесі перевірок роботи підготовчих груп у дошкільних навчальних закладах м. Києва найкращі показники «у підготовці дітей до школи були у вихователів дитячих закладів №61 – І. Кулакова, №326 – К. Абарбарчук, №107 – Д. Дворкіна» [16, 47–48]. Крім того, колективи дошкільних закладів №61, №115, №107, №33 м. Києва презентували свій досвід роботи з цього питання на Виставці досягнень народного господарства СРСР, здобувши дипломи, золоті, срібні та бронзові медалі [16, 48].

Матеріали педагогічної періодики 60–70-х років свідчать про значну увагу держави до розвитку дошкільного виховання в сільській місцевості. Зокрема, було прийнято кілька документів: Постанову ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР «Про розгортання сітки дошкільних дитячих закладів у колгоспах і радгоспах Української РСР» (№ 428 від 06.04.1963 р.), Положення «Про дитячі дошкільні заклади у колгоспах Української РСР» (1963), Постанову ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР «Про дальше поліпшення дошкільного виховання у сільській місцевості»

(1979). Досвід роботи кращих сільських дошкільних закладів вивчали, узагальнювали і висвітлювали в педагогічній періодиці, обговорювали на обласних семінарах, нарадах, науково-практичних конференціях.

У досліджуваній період дошкільне виховання Київщини розвивалося шляхом співпраці колгоспних дитячих садків із дошкільними закладами м. Києва, місцевими школами, громадськими методистами та інспекторами. Результатом співпраці було покращання матеріально-технічної бази дитячих садків, підвищення якості навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку, завдяки навчально-методичному забезпеченню роботи підготовчих груп.

У журналі «Дошкільне виховання» за 1968-й та 1970-й рр. вміщено матеріали про колгоспні дитячі садки, що досягли найкращих результатів у вихованні дітей дошкільного віку, зокрема про заклади Кагарлицького району Київської області (ясла-садок колгоспу «Шлях до комунізму» с. Липовець, завідувач К. Куриленко), дошкільні заклади колгоспів «Перемога» с. Бути та «Комунар» с. Переселення [2, 26–28]. Тут було створено належну матеріально-технічну базу, групові кімнати укомплектовано меблями, іграшками, майданчики обладнані для ігор та фізичного розвитку дітей.

1970 року, проведений Всесоюзний огляд колгоспів і радгоспів на кращу організацію дошкільних закладів виявив передові дошкільні заклади Київщини, серед них – дошкільні заклади колгоспів «Радянська Україна» Переяслав-Хмельницького району, «Зоря комунізму», колгоспу ім. Свердлова Тетіївського району, «Шлях до комунізму» Кагарлицького району, ім. Щорса Васильківського району, «Прапор комунізму» Макарівського району, ім. Мічуріна, «Будівник комунізму», «40-річчя Жовтня» Миронівського району [2, 37–38].

Із метою вдосконалення навчально-виховного процесу вихователі дитячих садків Київщини співпрацювали з науковцями Науково-дослідного інституту педагогіки, брали участь у впровадженні нових форм і методів роботи з дітьми. Так, 1968 року було здійснено експеримент з упровадження в навчально-виховний процес технічних засобів навчання. Його активними учасниками були вихователі київських дошкільних закладів №115 (вихователь Г. Віницьківська), №266

(вихователь В. Довгодько), №377 (вихователь Г. Затінна), №420 (завідувач З. Корешкова). Вони активно застосовували в роботі з дітьми дошкільного віку відео- та аудіотехніку [14, 47–48]. Використання технічних засобів навчання сприяло вдосконаленню начально-виховного процесу роботи з дітьми, як результат: діти пізнавали явища природи та суспільного життя, що не мали можливості спостерігати безпосередньо, розширювався їх світогляд, формувалися естетичні почуття [14, 47–48].

Вище викладений матеріал уможлиблює зробити висновок про те, що досвід вихователів та завідувачів дитячих садків Київщини у 1958–1972-му рр. був пріоритетним у розробленні методик навчання і виховання дітей дошкільного віку; практичні здобутки педагогів сприяли удосконаленню змісту дошкільного виховання. Кращі здобутки роботи окремих дошкільних закладів Київщини щодо створення розвивального середовища, використання практичних методів роботи, впровадження гуманістичних підходів до формування особистості може бути адаптований в сучасний освітній процес дошкільних навчальних закладів.

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Окремі здобутки вихователів київських дитячих садків, а саме вивчення персоналій, можуть бути предметом студіювання наступних історико-педагогічних розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гейко Г. Семінар з питань естетичного виховання / Г. Гейко // Дошкільне виховання. – 1963 – № 11. – С. 45–46.
2. Голубівська Г. Разом із громадськістю / Г. Голубівська // Дошкільне виховання. – 1968. – № 7. – С. 26–28.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Губенко Т. О. Дитячий садок заводу «Арсенал» / Т. О. Губенко ; [М-во освіти УРСР. Укр. наук.-дослід. ін.-т педагогіки]. – К. : Рад. школа, 1948. – 83 с.
5. Держархів Київської області, ф. Р-144, оп. 9, спр. 448, 15 арк.
6. Дітковська С. О. Розвиток відомчих дошкільних закладів у Донбасі наприкінці 50-х–початку 90-х років : дис.. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Світлана Олексіївна Дітковська. – Луганськ, 2004. – 202 с.
7. Дічек Н. Педагогічне новаторство як історико-педагогічна проблема: підходи до вивчення / Н. Дічек // Рідна школа. – 2009. – № 10. – С. 40–44.
8. Довідник завідуючого дошкільним закладом : основні та інструктивні документи. – К. : Рад. школа, 1970. – 380 с.

9. З досвіду роботи дитячих садків Києва : зб. м-лів IV наук.-практ. конф. дошкіль. працівників м. Києва / [М-во освіти України. Київ. міськ. відділ нар. освіти. Міськ. ін.-т удосконалення кваліфікації вчителів]. – К. : Рад. школа. – 1957. – 178 с.
10. Иванюк А.И. Идеи новаторской педагогики в деятельности сельской школы Украины (60-е – 90-е гг. XX ст.) / Анна Ивановна Иванюк // Социально-гуманитарный вестник Юга России. – 2013. – № 7. – С. 24–28.
11. Марушевська О. Науково-практична конференція / О. Марушевська // Дошкільне виховання. – 1963. – № 6. – С. 47.
12. Махова Н. Знати і наслідувати кращих / Н.Махова // Дошкільне виховання. – № 4. – 1966. – С. 5–10.
13. Мусіяченко Т. Пошуки ефективних шляхів удосконалення педагогічного процесу / Т. Мусіяченко // Дошкільне виховання. – 1968. – № 8. – С. 47–48.
14. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття) : навч.-метод. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської, В. С. Курила ; авт. кол. : О. В. Сухомлинська, В. С. Курило, Н. П. Дічек, Л. Д. Березівська, Н. С. Побірченко, Н. Б. Антонєць, Л. С. Бондар, Т. В. Філімонова, М. Я. Антонєць, Т. І. Куліш, О. М. Шевчук. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 444 с.
15. Помагайба В. Проблема навчання грамоти дітей шести років / Василь Помагайба // Дошкільне виховання. – 1963. – № 1. – С. 2–13.
16. Пугачевська Е. У Міністерстві освіти УРСР / Е. Пугачевська, Г. Головань // Дошкільне виховання. – № 3. – 1966. – С. 47–48.
17. Рукописні матеріали дошкільного навчального закладу №1 «Орлятко» Печерського району м. Києва.
18. Самсонова М. «Орленок» рапортує Октябрю (о детском саде № 1 «Орленок» завода «Арсенал» им. В. И. Ленина, г. Киев) / М. Самсонова. – К. : Рад. школа, 1967. – 23 с.
19. Улюкаєва І. Г. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні : навч. посіб. / Ірина Герєєвна Улюкаєва – 2-е вид. доп. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 231 с.
20. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО України), ф. 166, оп. 15, спр. 3258, 68 арк.
21. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 3632, 259 арк.
22. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 4028, 214 арк.
23. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 7119, 7 арк.
24. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 8035, 12 арк.
25. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 15, спр. 8589, 24 арк.
26. Шашло Т. Перші підсумки виконання постанови партії та уряду про дальший розвиток дошкільного виховання / Т. Шашло // Дошкільне виховання. – 1960. – № 9. – С. 5–20.

Рецензент

Іванюк Г.І. – д. пед. н., доцент

Стаття надійшла до редакції 18.11.2014

**ВКЛАД ПЕДАГОГОВ-ПРАКТИКОВ В РАЗВИТИЕ
ДОШКОЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ КИЕВЩИНЫ
(1958–1972 гг. XX в.)**

Венгловская Елена Анатольевна

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры педагогики и психологии Педагогического института Киевский университет имени Бориса Гринченко, г. Киев
o.venhlovska@kubg.edu.ua

Аннотация. В статье представлены результаты историко-педагогических поисков относительно вклада педагогов-практиков в развитие дошкольного воспитания Киевщины в 1958-1972 годах XX столетия. Установлено, что в обозначенных географических и хронологических рамках в дошкольных учреждениях накоплен значительный опыт работы по умственному, моральному, эстетическому, трудовому воспитанию, по подготовке детей к обучению в школе. Профессиональный интерес имеют материалы о содержании и формах распространения перспективного педагогического опыта, что не утратил свою значимость и в наше время.

Ключевые слова: передовой педагогический опыт; дошкольное воспитание; педагогические практики; направления воспитания детей дошкольного возраста; формы распространения передового педагогического опыта.

**CONTRIBUTION PRACTICING TEACHERS TO THE
DEVELOPMENT OF EARLY CHILDHOOD EDUCATION
KYIV REGION (1958-1972 GG. XX CENTURIES)**

Olena A. Venhlovska

PhD in pedagogics, senior lecturer of Department of pedagogies and psychology
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv
o.venhlovska@kubg.edu.ua

Abstract. In the historical and pedagogical publications on the results of studying diverse source base highlight the main ideas of innovative pedagogy in the pre-schools in Kiev and Kiev region in 1958–1972-th years. The twentieth century. Found that these geographical and chronological framework of the research in preschool already attained considerable experience with mental, moral, labor education, preparing children for school. Found that the spread of innovative achievements of teachers practitioners spread to urban and regional scientific conferences, seminars, and was shown at the Exhibition of Achievements of National Economy of the Ukrainian SSR and the USSR, published in the form of brochures, monographs, was published in a professional journal «Early childhood education».

Key words: preschool education, pedagogical practices, trends education of children of preschool age, advanced pedagogical experience.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Heiko H. Seminar on aesthetic education / H. Heiko // Doshkilne vykhovannia. – 1963 – # 11. – P. 45–46. (in Ukrainian)
2. Holubivska H. Along with the public / H. Holubivska // Doshkilne vykhovannia. – 1968. – # 7. – P. 26–28. (in Ukrainian)

3. Honcharenko S. Ukrainian pedagogical dictionary / Semen Honcharenko. – Kyiv : Lybid, 1997. – 376 p. (in Ukrainian)
4. Hubenko T. O. Kindergarten factory "Arsenal" / T. O. Hubenko; [M-vo osvity URSSR. Ukr. nauk.-doslid. in.-t pedahohiky]. – K. : Rad. shkola, 1948. – 83 p. (in Ukrainian)
5. Derzharkhiv Kyivskoi oblasti, f. P-144, op. 9, spr. 448, 15 ark. (in Ukrainian)
6. Ditkovska S. O. Development of departmental preschools in Donbass late 50's and early 90's : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Svitlana Oleksiivna Ditkovska. – Luhansk, 2004. – 202 p. (in Ukrainian)
7. Dichek N. Pedagogical innovation as a historical and pedagogical problem: approaches to the study / N. Dichek // Ridna shkola. – 2009. – # 10. – p. 40–44. (in Ukrainian)
8. Directory of the Head of the kindergarten: basic and guidance documents. – K.: Rad. shkola, 1970. – 380 p. (in Ukrainian)
9. From the experience of kindergarten Kyiv: zb. m-liv IV nauk.-prakt. konf. doshkil. pratsivnykiv m. Kyieva / [M-vo osvity Ukrainy. Kyiv. misk. viddil nar. osvity. Misk. in.-t udoskonalennia kvalifikatsii vchyteliv]. – K. : Rad. shkola. – 1957. – 178 p. (in Ukrainian)
10. Yvaniuk A. Y. Ideas innovative pedagogy in the activities of rural schools in Ukraine (60th - 90th. XX century) / Anna Yvanovna Yvaniuk // Sotsyalno-humanitarnyi vestnyk Yuha Rossyy. – 2013. – # 7. – P. 24–28. (in Russian)
11. Marushevska O. Scientific conference / O. Marushevska // Doshkilne vykhovannia. – 1963. – # 6. – P. 47. (in Ukrainian)
12. Makhova N. Know and follow the best / N. Makhova // Doshkilne vykhovannia. – 1966. – # 4. – P. 5–10. (in Ukrainian)
13. Musiiachenko T. Finding effective ways to improve the educational process / T. Musiiachenko // Doshkilne vykhovannia. – 1968. – # 8. – P. 47–48. (in Ukrainian)
14. Essays on the history of innovative educational institutions in Ukraine (XX century): teaching manual. / за ред. O. V. Sukhomlynskoï, V. S. Kuryla; авт. кол. : O. V. Sukhomlynska, V. S. Kurylo, N. P. Dichek, L. D. Berezivska, N. S. Pobirchenko, N. B. Antonets, L. S. Bondar, T. V. Filimonova, M. Ya. Antonets, T. I. Kulish, O. M. Shevchuk. – Lugansk : Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka», 2010. – 444 p. (in Ukrainian)
15. Pomahaiba V. The problem of literacy children six years / Vasyl Pomahaiba // Doshkilne vykhovannia. – 1963. – # 1. – P. 2–13. (in Ukrainian)
16. Puhachevska E. The Ministry of Education of the USSR / E. Puhachevska, H. Holovan // Doshkilne vykhovannia. – # 3. – 1966. – P. 47–48. (in Ukrainian)
17. Rukopysni materialy doshkilnoho navchalnoho zakladu #1 «Orliatko» Pecherskoho raionu m. Kyieva. (in Ukrainian)
18. Samsonova M. "Eaglet" the report of October (about kindergarten № 1 "Eaglet" factory "Arsenal" them. Lenin, Kiev) / M. Samsonova. – K.: Rad. shkola, 1967. – 23 p. (in Russian)
19. Uliukaieva I. H. History of public preschool education in Ukraine: tutorial / Iryna Hereieva Uliukaieva – 2-e vyd. dop. – Donetsk : TOV «Yuho-Vostok, Ltd», 2008. – 231 p. (in Ukrainian)
20. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia (TsDAVO Ukrainy), f. 166, op. 15, spr. 3258, 68 ark. (in Ukrainian)
21. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 15, spr. 3632, 259 ark. (in Ukrainian)
22. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 15, spr. 4028, 214 ark. (in Ukrainian)
23. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 15, spr. 7119, 7 ark. (in Ukrainian)
24. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 15, spr. 8035, 12 ark. (in Ukrainian)
25. TsDAVO Ukrainy, f. 166, op. 15, spr. 8589, 24 ark. (in Ukrainian)
26. Shashlo T. The first results of implementation of the decision of the party and the government on the further development of early childhood education / T. Shashlo // Doshkilne vykhovannia. – 1960. – # 9. – P. 5–20. (in Ukrainian)